

Семен Луць-Голубець

Курінь ім. Івана Богуна

На ешелоні лопотів український національний прапор, по якому французи могли пізнати, що ешелоном їдуть їхні приятелі — українці. Ми бачили перед собою гарні краєвиди, і по нагадували нам нашу Україну. По обидвох боках залізниці лежали порозкидвані вибухами мін локомотиви та вагони. Це був доказ, що в тих околицях діють французькі партизани. Поволі поїзд почав звільняти біг і врешті зупинився па станції Вілексон. Прийшов наказ скинути весь вантаж і курінь мав відмаршувати до села Фрезме Ст. Мамо. Є це велике село з багатьма присілками, в якому розташувався цілий курінь. Німці нас повідомили, що ми тут затримаємося цілий тиждень. Цього вечора, як зовсім стемніло, ми скликали на нараду усіх підпільників з куреня. Справа була дуже важлива, бо ми втратили зв'язок з французькими повстанцями. На нараді піднесено питання: чи зараз зліквідувати німців і піти в ліс без зв'язку з французьким підпіллям, чи навпаки — шукати зв'язку, а щойно опісля приступити до акції. На цій нараді прийнято постанову, щоб наперед віднайти зв'язок, в тоді почати акцію, тим більше, що ніхто з нас не знав французької мови. Ми перебували в чужій країні, не знаючи терену і з цього могла виникнути погана історія, бо напевно німецькі війська зразу за нами шукали б. Наше рішення прийняли всі одноголосно і потім виявилися слухними. Ранком прийшов наказ під майора Ганештайма, щоб старшини зайнялися вправами полків та викладами. Це було тільки на те, щоб чимось зайняти вояків. Після 7-ої години прийшов до мене курінний Глоба, щоб я когось вислав до Везуля і там сконтактувався з поручником Дуайоном. До цього завдання взявся знову поручник Возняк, який виїхав до Везуле, і там застав у мешканні французького поручника. Тоді француз сів на авто, на яке навантажив кілька баньок молока та ріжного приладдя, начебто він вибивався кудись до молочарні. Разом з поручником Дуайон всіли ще два підпільники перебрані за робітників. З-заду сів поручник Возняк. По дорозі кілька разів затримували їх німецькі стежі та перевіряли в усіх документи. Поручник Возняк оповідав німцям, що власник авта везе молоко для німецьких військових формацій і він їде разом з ними. Але недалеко постою іншого куреня в селі Рас над'їхала німецька стежа, складена з вояків нашого куреня. Вони затримали авто поручника Дуайон, французам казали від'їхати, а поручникові Вознякові казали сідати на своє авто. Возняка вони запитували, чому він відділився під курений і, чому їздить з цивільними? Поручник Возняк відповів, що їздив за вином і по дорозі затримав авто, щоб його підвезло до куреня. Німці нічого не відповіли Вознякові на це, але поставили його до карного звіту. Тим часом поручник Дуайон прибув уже до села Френ Ст. Мапе. Коли авто від'їхало в село, стежа, складена з українських вояків, хлопців з куреня, його не зупиняла. Усі зорієнтовані, про що йдеться.

Німецька стежа, що тримала службу в селі, зауважила здалека, що над'їхало якесь вантажне авто. Німці почали питатися селян, хто це приїхав? Коли їм сказали що це переїздили німці, то вони заспокоїлися. Коротко після цього до курення приїхав разом з німця поручник Возняк. Пів години пізніше оберштурм-фюрер Загш закликав поручника Возняка на допит. Під час допиту він питав Возняка, як той може ходити по селі, коли всюди повно французьких повстанців. На це Возняк відповів, що мав вільний час і виїхав купити собі вина, а щоб швидко повернутися до курення, він

затримав якесь мале вантажне авто, що везло молоко. Очевидно, оберштурмфюрер не був вдоволений з цієї відповіді, але теж не знав, що має робити з Возняком. Практика показала, що українці не дозволяють німцям карати українських вояків. Німці знали, що за дисциплінарні провини українці самі карали своїх вояків. Тому оберштурмфюрер тільки погрозив Вознякові і наказав, щоб чогось подібного більше не повторювалося. Так то скінчився карний звіт проти поручника Возняка. Цього самого дня під вечір, поки поручник Возняк повернувся з подорожі до Везуле, я повідомив відповідальних провідників по сотнях в цілому курені, що акція ліквідації німців і переходу нашого куреня в ліс до французьких підпільників відбудеться завтра, то значить 27 серпня, точно о год.²⁴ Я сказав теж, що треба все приготувати па завтра вечером, а кому буде потрібно, отримає додаткові інформації.

Опісля поручник Возняк склав звіт зі своєї подорожі до Везуле і повідомив, що поручник Сімон Дуайон перебуває в тому самому селі. "Не зважаючи на те, що німці були дуже обережні і за всім стежили, ми мусіли швидко діяти. Найважливішим було сконтактуватися з французьким поручником та усталити з ним час і місце переходу куреня в ліс. Але як біля квартири корінного. Цілу ніч стояв курінний Глоба біля вікна, але не мав змоги porozумітися з поручником Дуайоном. Щойно надранком, коли німецькі вартові відійшли, Глоба зустрівся з французом і все йому переказав.

Пів до 6 год. ранком до штабу куреня приїхав якийсь німецький старшина з Везуле. Майор Ганненштайн скликав на нараду всіх німецьких старшин. Про що вони радили, ніхто з нас не довідався. Опісля майор Ганненштайн через німецького підстаршину передав наказ курінному, щоб курінь був готовий до вимаршу на 7 год. в напрямі до Везуле. Курінний Глоба негайно побіг до поручника Дуайон, якого, на щастя, зустрів і повідомив його про цей наказ. Він сказав йому, що вони переведуть акцію з німцями в дорозі і запитався, яке місце під час маршруту найкраще надається до такої акції. Курінний теж домагався, щоб недалеко від місця акції були французькі повстанці, які пізніше запровадили б український курінь подалі від місця розправи. Це є конечним тому, щоб могли успішно боротися перед німцями, які напевно вишлють за нашим куренем погоню. Поручник Дуайон вийняв теренову мапу і па одному місці зазначив, де піп радить виконати опцію. Було воно недалеко села Нуа-дан-Де-Ферру, де шлях перетинає залізнична дорога. Поручник Дуайон сказав, що перед чолом першої маршової колони переїде людина на мотоциклі. Це буде знак до акції. Недалеко будуть ждати французькі повстанці, й коли все скінчиться, поведуть наш курінь у ліс. Курінний Глоба розпрощався з Дуайоном і пішов до куреня, щоб підготовляти акцію.

Як ми могли знайти Дуайона, коли ніхто з нас не знав французької мови. Усі наші стеження за перехожими французами не давали ніякого висліді. Врешті курінний Глоба побачив, що па другому боці дороги, саме напроти його квартири хтось через вікно подає йому якісь знаки. Курінний зараз зорієнтувався, що це є поручник Дуайон. Невдовзі після цього французький старшина прийшов до квартири курінного Глоби та розпочав з ним розмову. Француз пояснив курінному, ще полагодив уже всі справи, які стосуються до прохарчування нашого куреня, коли він піде в підпілля. Далі він запропонував, щоб українці вже цієї ночі зліквідували німців та перейшли на бік французької партизанки. Курінний відповів французові, що він сам може в цій хвилі це

вирішити, але про що справу буде ще говорити з іншими підпільними провідниками. Щойно після цієї наради він зможе дати відповідь, чи перехід куреня відбудеться цієї ночі чи може аж наступної. Несподівана пропозиція французького поручника заставила нас скликати негайно нараду. За кільканадцять хвилин в одній квартирі зібралися усі покликані особи. Питання, яке ми мали до вирішення, було важким тому, що появи вже спали, а вислані нічні вартії нічого не знали про плямовану акцію. Після короткої дискусії вирішено, щоб акцію перекласти на наступну ніч. На параді прийнято теж постанову, що на випадок, коли б наступного дня прийшов несподіваний наказ вимаршу куреня, то акцію треба провести підчас маршу в дорозі. День 27 серпня мав, отже, бути "остаточним" днем переходу куреня до французького резистансу. Після нашої наради курінний Глоба мав повідомити французького поручника про наші постанови, але сталося так, що німці поставили варту

В той час у селі відбувався великий рух. Все вояцтво готовилося до вимаршу: курінний Глоба повідомляє про плян, укладений з французьким поручником. «В дорозі, як перед колони перейде залізничний шлях, я випускаю зелену ракету. Це буде умовлений знак, щоб ліквідувати німців». Це повідомлення зміцнило дух вояків та прискорило збірку куреня до вимаршу. Вже ранком колони почали формуватися до вимаршу. Дехто зі старшин зайшов до капарці, щоб випити пиво. Французи нас угощали, і коли не було німців, то не хотіли брати під українців грошей.

Було сміху з курінного доктора Капанадзе. Він був грузин, добрий приятель українців і ненавидів німців. Він привіз зі собою жінку і німці забрали її під нього та вислали до Німеччини. Тоді він став запеклим ворогом німців. З його насміхалися, що він німцям продав свого жінку. І тим разом курінний Глоба зустрів його і заангажував: Добрий день пане докторе. Як там жінка? —Нет моя жінка Марія, проклятий немец забрал і нічого по питал, — ВІДПОВІВ доктор поломаною московською мовою.

Наближалася сьома година, на яку був призначений вимарш курення. Збірка відбулася в центрі села, де стояла перша сотня, вже готова до вимаршу. Кілька хвилин перед сьомою курінний Глоба став па підвищення і сказав кілька слів до зібраного куреня. «Українські вояки і старшини! Пам'ятайте, для чого ви носите вашу зброю. Вудьте приготовані кожної хвилини вжити її проти вашого ворога». Опісля примаршували німці, котрі належали до куреня. Німецькі

старшини, як ангели-хоронителі, зайняли свої місця по сотнях. Майже всі німці, які належали до куреня, були запеклими нацистами. Вони мали за завдання дбати про залізну військову дисципліну в курені, та слідкувати за українськими старшинами й вояками. Ця тактика німців, мабуть, була запозичена від советської армії.

В сьомій годині курінь вирішив у дорогу в напрямі Везуля. Попереду перед курінем їхали па конях курінний Глоба й бунчужний Рудий. За ними маршувала перша сотня, а за нею їхав штаб куреня: канцелярія, запаси зброї та амуніції й санітарна група під проводом доктора Капападзе. Запаси зброї й амуніції охороняли самі німці. Тільки візниками були українці. Опісля посувалася тяжка сотня: важкі кулемети, важкі міномети та артилерія. За нею йшла третя сотня, а далі колона кінчалася возами таборової сотні під охороною однієї чоти. День був погідний, сонце зачало

пригрівати. Українські вояки бадьоро маршували. Ті, хто знав про розправу з непроханими опікунами, напружено ждали. Бадьорість вступила навіть і в тих нещасних вояків, яким брутальний нацизм повбивав в далекій Україні їхніх найближчих. Вони ждали хвилини, щоб відплатити німцям за заповідяну кривду.

Колона посувалася повільним маршем і розтяглася до трьох кілометрів. Чути було час від часу горді вигуки німецьких старшин. Мене зібрав сміх, коли на вигук німецького старшини один з наших вояків досить голосно висловився: «Ще трохи покомандуй». Старшини і вояки, що знали таємницю про розправу, сліdkували за німцями.

Чоло колони перейшло залізничний шлях. На лівому боці був ліс. По правому боці у віддалі двох сантиметрів тягнувся залізничний шлях. Вже близько до села Нуадан-ля-ферру. Умовлене місце — починати акцію. Курінний Глоба виймає далековид і дивиться вперед, чи не видно зв'язкових французьких повстанців, яких пообіцяв вислати на місце акції поручник Сімон. Він побачив, що кілька цивілів прямують назустріч колоні. Це означало, що все гаразд. Курінь маршує далі. Спереду назустріч над'їхав чоловік на мотоциклі і перед колоною куреня повернув мотоциклів упоперек дороги. Це був умовлений знак. Курінний Глоба дає наказ бунчужному, який поруч їхав па коні. «Випускай ракету». В ту мить шугнула в небо ракета і розпочались рукопашні бої в колоні. Попереду колони біля чотового Гринчука їхав на коні оберштурмфюрер Бенц. Він, почувши стрілянину, витягнув наган і підозріло дивився на Гринчука. Щоб звести німця з (пантелику) Гринчак дає наказ надіти шоломи. Німець побачив, що роблять українці і собі почав накладати шолом. Чотовий Гринчук використовує момент і з автомата пускає серію по німцеві. Перша сотня на початку колони справилася блискавично: за хвилину не стало німців. Під автом штабу куреня, в якому їхав майор Ганенштайн і його прибічники, вибухла в'язків гранат, яка розсадила авто разом з ними. Густа стрілянина і тяжкі рукопашні бої були на середньому відтинку колони. Там було багато німців і вони пробували підбиватися. Не всюди можна було стріляти, щоб не побити своїх. Подекуди дійшло до рукопашного бою. Заіснувала пекельна метушня. Доктор Капанадзе стріляв до німців і кричав: «Пришов час, щоб я помился в твоєй крові». Десятник Чичка не міг перемогти в рукопашному бою німецького лейтенанта, який був багато від нього більший та сильніший. Друзі прискочили, щоб допомогти йому і котрийсь вистрілив з автомата в німця. Німець повалився на землю і та сама куля прошила лівий бік десятника Чички. Позаду колони справа стояла погано, бо дорога тягнулася закрутом і ліс засланяв. Друзі не бачили ракети. Вони зорієнтувалися по стрілянні попереду колони, Поручник Бомко, бажаючи обманути німців дав наказ відкрити вогонь по лісі. Німці думали, що французькі партизани з лісу атакують. Вони залягли і пильно стежили за лісом. Це використали українці й за кілька хвилин не стало ні одного німця. Сотня, яку сотник Зінчук, була при кінці колони. Ще при кінці колони незукінчилися бої, як на середній відтинку колони з правого боку почала наступ сотня вермахту, яка була при залізничній охороні. Німці з вермахту почули стрілянину і, побачивши через далековид, що українці б'ють німців, поспішили їм на допомогу. Наші хлопці рушили в протинаступ і розгромили вермахт. Коло сорока здалося в полон, яких роззброєно і опісля віддано французьким повстанцям, а решта загинули під час бою. На шляху нагло появилось авто з німцями. Побачивши побитих земляків, німці почали втікати у відворотному напрямі. По авті почалась гаряча стрілянина, щоб його не випустити, бо

німці, які їхали автом могли на швидку руку заалармувати на виступ проти куреня більші сили німецького війська. Пошкоджене кулями авто зупинилось. Німці пробували втікати, але це надаремно. Залізничним шляхом над'їхав потяг і під час стрілянини затримався Боячись, що з потягу можуть виладуватись німці і рушити проти нас, ми залягли і готовилися до протинаступу. Але поїзд за кілька хвилин рушив далі. Колона була вже ціла з руках українців.

Але одна чота, яка була при обозі, була віддалена більш ніж за пів кілометра від колони. Друзі чули здалека постріли і знали, що це розправа з німцями, але ідучи відкритим полем, маючи між собою багато німців, вони не починали акції, а думали це зробити тоді, як ввійдуть до лісу, який вже був надалеко. Проте, за кілька хвилин прибігли двоє німців, котрі якимось чудом висмикнулися у ліс з поля бою і втекли. Вони повідомили німців при обозі, що сталося попереду з колоною. Німці зараз роззброїли частини українців, а решту залишили при зброї, через те, що наближались до лісу і самі докладно не знали, що діється. Німці забрали частину і разом спішили, щоб позбирати поранених земляків і завести їх до села Френ-Ст-Манес. Підпоручники Куклевський і Богута вирішили також; розправитися з німцями і долучитися до своїх. Коли чота дійшла в ліс на передбачене ними до акції місце, Куклевський застрелив найближчого німця і крикнув: «Хлопці, бийте німоту!» В ту мить закипів запеклий бій. Справа не була легкою, бо німців було багато більше. Українці всі не мали зброї. Німці вважали їх вже за своїх невільників. Тут відіграли роль сприт і бойовий дух українців. З боку українців було шість тяжко поранених. З німців ні-один не висмикнувся.

Українці забрали своїх ранених та з поспіхом долучилися до куреня. Ранених зразу відіслано до французького повстанського польового шпиталю. Двоє ранених українців у шпиталі померли. Курінь з поспіхом маршував через села і різними польовими дорогами з бойовому поготівлі. Напрямок, куди треба було поспішати, показували нам французькі повстанці, які йшли разом попереду колонами. Спішитись треба було тому, щоб ми побільше віддалились від місця проведеної акції., змінити напрямок перед погонею німецького війська за нами та приготувитися у відповідному місці до оборони. Коли ми маршували через французькі села, то населення сіл стояло по боках дороги та з великим задоволенням вітало нас, і було чути голоси: «боку-боку». Це означало, що нас було багато. Вони тішилися, що така скла українців йде на поміч їхнім повстанцям. Про наш маршрут гони наперед були повідомлені французькими повстанцями. Хлопці маршували бадьоро, як переможці бо перший і найтрудніший бій виграли на сто відсотків. В лісі Боа де Мазе зроблено малу передишку і курінь маршував далі. Якраз звідкись з'явився мер села Френс-Ст-Манес зі своїм товаришем поручником Сімоном, Вони запропонували, що курінь треба запровадити у безпечне місце в більшій лісі. Курінь маршував далі з поручником Сімоном попереду, різними польовими дорогами. Вояки, хоч були втомлені маршом і виснажені боями, але сильний дух бути вільним сином України перемагав усе. Вони почувались правдивими вояками армії УПА, яка вела боротьбу з тил: самим ворогом в далекій Україні.

Курінь маршував у напрямі конфракурського лісу. Ми пройшли через село Кубрі-ля Сен, опісля село Ві-ля Рю, дійшли недалеко Конфракур і попрямували на гору у великий ліс. Ми зайшли в глибину лісу й, підібравши відповідне місце на табір, почали розташовуватися на відпочинок. Від

місяця проведеної акції ми пройшли більше дванадцяти кілометрів. Була шоста година вечора. Це був пам'ятний день 27 серпня 1944 року. Опісля ми обчислили все, що ми забрали від німців.

Наша перемога була справді велика. Ми не тільки вдало провели заплановану і важку акцію з малими втратами в людях, але здобули чимало зброї та амуніції. Під час підрахунку бойових трофеїв показалося, що ми здобули: 700 рушниць; 130 автоматів; 10 півавтоматів; 120 легких кулеметів; 37 легких мінометів; 9 важких мінометів; 21 важких кулеметів; 4 гармати; 500 гарматних набоїв; 100 мін; 600 ручних ґранат; 100.000 кулеметних набоїв. До того кожний стрілець і старшина мали найменше по одному, а то по два три револьвери. 15 таборі було: 180 легкових авт; 30 важких вантажних машин; 500 в'ючних коней і 90 верхових коней. Непошкодженою залишилась санітарна частина з хірургічними приладдями та з усіма ліками. Запасу харчів було на три дні для людей і рівнож на три дні було фуражу для коней. Були також, великі запаси з нових одностроїв, плащів, чобіт і черевиків, білизни. Жертви в людях були невеликі: один убитий і шість важко ранених. Вбитий був друг Петровський, якого друзі не залишили на побойовищі, а забрали з собою. З боку німців на полі бою впали трупами: двадцять старшин, сімдесят підстаршин і більш ніж двісті рядових вояків. Одного НІМЦЯ друзі забрали ЯК полоненого. Його забрали французькі повстанці до табору полонених.

Після перевірки всього та малої передишки ми поховали друга Петровського. Друзі пошукали відповідне місце побіч табору. На поляні між березами та високими дубами виконано могилу, в яку покладено тіло вбитого друга і прикрито військовою шинелею. Почесна чота стояла на струнко, щоб віддати останню почесьть вбитому другові.

Опісля треба було приготувитися до оборони на всякий випадок. Довкола табору по усіх дорогах і доріжках розставлено стежі. На усіх передбачених місцях викопано окопи. У відповідних місцях розставлено гармати і тяжкі міномети, кожної хвилини готові до пострілу. Розділено оборонні відтинки по сотнях і чотах, що їх вони мали б зайняти до оборони під час несподіваного алярму. Після вечері курінний Глоба скликав старшин на нараду. На нараді прийнято, що курінь матиме назву імени Івана Богуна. На нараді прийнято також постанову, що курінь ім. Івана Богуна буде розділений на два відділи. Перший відділ названо ім. полк. Євгена Коновальця, а другий ім. Морозенка. Перша і друга сотня входили до першого відділу, а третя і четверта — до другого. Після наради відбулася збірка цілого куреня, на якій курінний Глоба подав всім ці постанови до відома. Цілий курінь прийняв це з великим ентузіазмом. Опісля розставлено нічні стежі та призначено алярмовий відділ, а інші пішли на відпочинок. Другого дня 28 серпня ранком стежі французьких повстанців принесли вістку, що ліс, в якому перебуває український курінь, обложений німецькими панцерними відділами силою двадцять панцерних авт і двадцятьсім танків марки «Тигр». До того ще приїхало чотири тисячі французької міліції Дарнана (з уряду у Війн). Це все стояло довкола лісу, де ми перебували. Виходило, що німці точно довідалися, де ми є. Вони вирішили відплатитися українцям за масакру вчорашнього дня, яку справили вони їхнім землякам під селом Нуадан-лс-Фер-ру. Стан був критичний через те, що були оточені і то переважаючою силою, та ще до того з танками і панцерними автами. Зразу в цій справі скликано нараду старшин і саме в ту пору прибув до куреня капітан Сімон з поручником французьких повстанців Кльодом. Поручника Сімона французька повстанська команда піднесла до ранги капітана за те, що він поміг

українцям перейти до французьких повстанців. На нараді з французами ухвалено приготуватись до оборонного бою. Курінний дає приказ по усіх сотнях зайняти оборонні становища та бути в бойовому поготівлі. Зразу вислано розвідчі стежі, які мали повідомляти, звідкіля ворог буде починати наступ, виконано додаткові окопи, всю тяжку зброю розставлено у відповідно приготованих становищах. Ми були перекопані, що хоч втрати й будуть більші, але бій виграємо. Курінь стояв в бойовому поготівлі цілий день. Надвечір стежі донесли, що всі німецькі відділи і міліція вирушили в напрямок Везуля. Німці, знаючи бойовий дух українців і зброю, яку вони мають, не підважилися наступати на ліс. Вони тільки поховали побитих у вчорашньому бою з українцями своїх вояків, а старший забрали з собою. На тім закінчилася їхня виправа. Але небезпека не минула. Ми сподівалися, що німці за всяку ціну будуть старатися нам відплатитися, як «зрадникам». Ми вирішили вирушити в дальший ліс, щоб німці не знали, де ми перебуваємо. Капітан Сімон і поручник Кльод, який був також приділений до українського куреня, взяли на себе обов'язок перевести курінь в дальші ліси, в безпечніше місце. Курінь зібрав увесь вантаж і вирушив у дорогу. Ніч була темна і це було добре, під оглядом заслони. Але переходити треба було вузькими польовими доріжками та до того різними закрутами. Курінь розтягнувся на кілька кілометрів. Псувалися під тягарем навантажених амуніцією вози, треба було затримувати колону, щоб перевантажити амуніцію з зіпсованих возів, або міняти колеса. Це все робилося в п'ятмі, бо світла вживати було неможливо. Коли колона переїздила головні шляхи, треба було наперед вислати забезпечення з тяжкою зброєю, з одного і з другого боку, щоб курінь міг безпечно переправитися. Дорога була тяжка, яка виснажувала всіх фізично. До п'ятої години ранку ми зробили понад тридцять кілометрів і нарешті зайшли у великий ліс Ля Форс-де-Шарлс. Був день 28.серпня.

Скоро поставлено шатра, хто що мав, те з'їв. Французькі повстанці прислали одну чоту своїх вояків, щоб ці тримали стійку довкола нашого табору, щоб ми після тяжкої подорожі змогли спокійно відпочити. Під охороною французів все вояцтво поклялося та поснуло твердим сном. Коней розігнано на пашу. В обідову пору господарська команда французьких повстанців привезла для нас харчі і для коней фураж. Привели для нас надзвичайно великого та грубого бика. Було сміху з тим биком. Кухарі не могли зарізати сердитого бика. Вони прив'язали його грубими мотузами до дерева і один вистрілив бикові в голову. Бик порвав мотузи і почав втікати. За кількадесять метрів бик упав. З цього бика па обід кожний одержав по триста грамів м'яса, і добре поїли. Після обіду в таборі проведено все до порядку і перечищено зброю. Опісля був час особистої гігієни і кожний привів себе до порядку та почистив свої речі. Кожний вояк мав по дві пари убрань. По одній парі зібрано від вояків і відіслано, щоб французи перефарбували на брунатну фарбу. Опісля переходити треба було вузькими польовими доріжками та до того різними закрутами. Курінь розтягнувся на кілька кілометрів. Псувалися під тягарем навантажених амуніцією вози, треба було затримувати колону, щоб перевантажити амуніцію з зіпсованих возів, або міняти колеса. Це все робилося в п'ятмі, бо світла вживати було неможливо, коли колона переїздила головні шляхи, треба було наперед вислати забезпечення з тяжкою зброєю, з одного і з другого боку, щоб курінь міг безпечно переправитися. Дорога була тяжка, яка виснажувала всіх фізично.

Було чисте і свіже лісове повітря, в якому вояки швидко відсвіжилися. Під вечір вони почувалися відпочиті і можна було знову приступати до будь-якої акції. Потім капітан Сімон повідомив, що

табір французьких повстанців знаходиться точно в тому лісі на другому кінці. Рівнож капітан Сімон повідомив, що команда табору французьких повстанців просить, щоб українці відвідали їхній табір. Опісля українська делегація в складі чотирьох осіб з капітаном Сімоном вирушила оглянути табір французьких повстанців. Коли делегація приїхала коло кілометра лісом, по обидвох боках дороги перед французьким табором чекали стрункі ряди французьких повстанців. Вони віддавали почесьть делегації українського батальйону. Українська делегація зробила перегляд лав французьких повстанців. Курінний Глоба відібрав звіт від коменданта французьких підпільників. Так і видно було, що французи хотіли почванитися, що вони є добре озброєним військом. Треба справді їм признати, що вони були знаменито озброєні американською зброєю, яку їй скинули парашутами. Потім командир запросив українців увійти в табір. Нашу делегацію вітала почесна сотня. Українська делегація, привітавшись з французькими старшинами, почала оглядати табір. Поміж деревами стояли дерев'яні бараки, в яких жили повстанці. В одному відокремленому будинку містилася їхня команда. Там теж була канцелярія штабу. їдальня та мешкання для старшин. Саме до цього будинку запрошено українську делегацію на вечерю. Українців вгощували добірними французькими стразами та славним зі своєї доброї якості — вином. По вечері розпочалася загальна гутірка. Французи допитувалися докладніших даних про Україну та український народ. Вони хотіли знати чи велика різниця є між українцями, москалями і поляками. На всі ці питання в дружніх розмовах вони отримали вичерпні відповіді. Один французький поручник пригадав своїм землякам твори Вольтера, який з великим признанням висловлювався про Україну. Він пригадав слова цього визначного француза, який казав, що українці — це стара європейська нація з давньою великою культурою та цивілізацією.

Під час розмови, яка велася в дуже свobodній та дружній формі, присутні підносили тости за Францію і за Україну. Багато говорено також про злочинний нацизм, а українці порівнювали його з кровожадним московсько-большевицьким режимом. Французьким повстанцям стало ясно, що нацизм і московський комунізм — це тільки форми німецького і московського імперіалізму. Слова курінного Глоби, що всі тиранії мусять бути знищені, присутні прийняли бурхливими оплесками.

Але крім тих розмов на політичні теми, почалися пізніше розмови військового характеру. Французи просили, щоб український курінь взяв на себе завдання знищити німецькі радарові станції, які знаходилися недалеко села Сема Дон. Наш курінний запевнив французів, що ще цього самого вечора завдання буде виконане. Коротко після візиту в таборі повстанців о 10 год. вечора відділ ім. полк. Коновальця вирушив в бік села Семадон, щоб знищити радарові бази та німецьку залогоу, яка там перебувала. Ця виправа була дуже важка. Ніч була зовсім темна, а до того ще падав дощ. Виявилось, що вказівки, які нам подали французи, не були дуже точні, а відомо, що кожний нічний наступ, або оборона, переважно є тоді успішними, коли є точні дані про плановану акцію. Саме цього нам бракувало.

Село Мелен було зразу розташоване коло лісу в долині. Довкола села протяглися сади. Село було иапів закрито деревами. По правому і ліпому боці села розтягалися переліски, які єдналися з нашим лісом. З другого боку за солом починався другий ліс. Терен був нашим приятелем. Садами можна було добре і догідно якнайближче підсуватися, пересілками по боках обійти дальші боки

села і взяти противника в бойові кліщі. Позаду села — ліс, де можна зразу перевести під заслону курінь.

Зроблено плян наступу і райком четвертого вересня відділ, складений із двох сотень, вирушив до наступу. Решта, як залого стояли в бойовому поготівлі. Відділ, який вирушив до наступу на село Мелен, розділено на три групи. Перша група мала зайти з лівого боку села і приготувитись до атаки, друга група мала завдання підсунутися з боку лісу під село, а третя група мала зайти з правого боку села і приготувитися до атаки. Час до атаки було намічено точно на десятю годину. Сигналом до атаки мала бути вистрілена ракета на лівому боці села. За тон час до години десятої псі три групи мали за завдання підсунутися з усіх боків якнайближче до ворога, щоб на сигнал блискавично його заатакувати з усіх боків. Тяжку зброю розставлено у відповідних місцях. Вона мала свої відтинки обстрілу, а головне по місцях, куди була передбачена втеча ворога під час атаки.

Вояки і старшини уточнили годинники і курінь почав підсуватися до ворога за визначеними напрямками. Село було густо обставлене ворожими стійками, в поготівлі стояла їхня важка зброя. Вояки використали всі теренові заслони і підсунулися з усіх боків, під самі ворожі стійки.

Точно о десятій годині на лівому боці села на обрії блиснула червона ракета. Зразу з усіх боків загриміла вся наша зброя, разом з окликами наших вояків «ура!». Блискавична атака українців тривала кілька хвилин. Всі передні пости ворога зайняті без вистрілу. Вони не мали часу стріляти. Виявилося, що в селі не були німці, а так звані козацькі частини. Та й козаків можна було порухувати на пальцях, а решта були москалі. Вони, бідолахи, не мали часу не тільки стріляти, а й не мали часу натягнути штанів, ті, котрі спали. Тим, що їм чудом вдалося вирватися, втікали в підштанцях і без шапок, поки не дігнали їх кулі. Німецькі старшини в квартирі, які заїдали смачно снідання, встигли вискочити надвір. За кілька хвилин ціле село вже було в наших руках, разом з усім воєнним матеріалом ворога. Тридцять сім здалися в полон, в решта згинули, чи втекли одним просмиком.

В селі Мелен здобуто: 200 рушниць, 14 легких мінометів, 6 ручних кулеметів, 5 «фавстпатронен», 500 мін, 60 кавалерійських коней разом із сідла ми, 2 вози амуніції з кіньми. З нашого боку був один убитий і один поранений. Не можна було гаяти часу.

Німецька важка артилерія почала обстрілювати ліс, де містився наш табір. Треба було перепровадити табір у безпечне місце. Швидко забрано всю здобич. З одного і другого боку, куди мав переїжджати табір, поставлено забезпечення. Забрано нашого вбитого та пораненого і паш табір висмикнувся з-під артилерійського вогню без жадних втрат. Під заслonoю лісу вирушили ми в напрямі села Норуа-лі-Жюсі. Як ми опісля довідалися, втікачі, які вирвалися з-під нашої атаки на село Мелен, зчинили серед німців паніку, що а лісі перебуває страшна сила українців з модерною американською зброєю. Німецьке командування залярмувало всі загони дооколо лісу, які в бойовому поготівлі в окопах ждали нашого наступу на них. А ми за той час мали змогу спокійно перепровадити наш табір в інший ліс. Наш курінь, разом з табором, прямував до лісу **Воа-ле-Сульн**, до якого ми доїхали під вечір. По дорозі наші хлопці зухвало насміхалися з полонених москалів, що вони нездатні вояки, мовляв, за кілька хвилин розбіглися, як зайці. Один москаль

заявив так: «Ви молодці. Умеєте воевать. От я із немцама дралса, і в Фінляндії бивал, но такого наступлення я не відал. Стрелять не било время і удирать не било места».

Ми впорядкували наш табір в іншому лісі у віддалі одного кілометра під села Буже і там прибули кілька днів. Кухня зачала готувати їжу з провіяиту, що його було забрано під час атаки на село Мелен. Опісля зроблено перевірку зброї, амуніції та усього вантажу, що ми мали із курені. Вантаж був завеликий і це було обтяженням для цілого куреня. Надвишку запасу ми віддали французьким і повстанцям. Французи були слабко озброєні і бракувало їм всякого воєнного матеріалу і тому для них це був дуже гарний подарунок.

Щодо нашого перебування в лісі, то ми теж робили старання, з допомогою французьких повстанців та французького населення, повідомляти українців, яких німці так само, як вояків нашого куреня, забрали з лягерів полонених і примусово поприділювали їх до різних німецьких військових формацій, — щоб вони зі зброєю переходили в ліс до нашого куреня. А ми це робили так: міг дораджували французьким повстанцям, щоб вони висилали в ресторани і різні місця, де можна заводити розмови з німецькими вояками, французів, які знають німецьку мову, і коли при розмові дізнаються, котрий українець, щоб повідомили його, що в лісі перебувають українські повстанці. З такої пропаганди ми не сподівалися якогось великого висліду. Однак, він був. У ліс до нашого куреня малими і більшими групами почали переходити українські вояки і старшини, які просто дезертирували, а французьке населення помагало їм пробитися до нас.

Було сміху одного разу з курінного Глоби. Прийшла група українських вояків зі зброєю; серед них були також і три грузини. Курінний Глоба був смуглявий і мав чорне волосся. Грузини думали, що курінний Глоба є також грузин. При перевірці документів і всіх інших даних вояків прибулої групи один грузин подивився пильно па курінного, і опісля з веселого усмішкою підійшов до нього і заявив: «Ти будеш наша?» Це означало, що він вважає, що курінний є грузином. А потім висловився: «Я давно в ліс дивилася». Після цього ми привели доктора Кананадзе і він зі своїми земляками познайомився.

Наш курінь кожного дня збільшувався і скоро нараховував понад тисячу вояків. За розрахунком в людях, вже було два курені. Цього дня ранком наше розвідча стежа на головній шосі № 19 роззброїла двадцять есесів і привели до табору. Між: есесами було п'ять поляків. Ці бідолашні поляки просилися, що вони нічого не винні, тому ніби, що вони поляки. Французькі повстанці ствердили: що фольксдойчери є найбільші «кошон і сальо», тобто найбільші «свині і підлі». Французи заявили їм, що коли вони рахують себе приятелями французів, то чому не зробили так, як це зробили українці? Вони їм сказали, що українці дійсно добрі приятелі французів. Двох есесматв французькі повстанці забрали до праці з таборі. Тіж використали необережність французької стійки і втекли. Одначе, наша стежа, повертаючись до табору, зловила їх і віддала французам.

Дня шостого вересня комендант французьких повстанців в даному департаменті майор Бермонт повідомив курінного Глобу, щоб курінь переїхав до лісу Конфракур, бо там американська авіація буде скидати зброю для французьких повстанців і парашутистів, які мають бути приділені до

українського курення, як зв'язкові. Цього самого дня під вечір курінь вирушив у знайомий вже нам конфракурський ліс, який був на віддалі коло тридцяти кілометрів. Маршрут куреня тривав цілу ніч.

З нами йшли капітан Сімон і поручник Кльод, яких командування французьких повстанців приділило на постійне перебування до нашого куреня і вони показували дорогу. Курінь спокійно перейшов місцевості Вуже, Ожікур та Ароес_е. Недалеко від села Ля Невель-ля-Се треба було перейти головний шлях Париж-Бельфор №19, який був завалений німецькими моторизованими військами, що відступали в напрямі на схід. Брати боєм перехід через шлях — це привело б до великих жертв, тому ми вирішили чекати в бойовому поготівлі: хай переїдуть німецькі частини. Під заслоною ночі ми чекали аж до ранку. Десь коло години шостої шлях був вільний. Залишилися на шляху тільки німецькі патрулі. Курінний дає наказ про перемарш куреня через шлях. Охоронний патруль куреня обстрілював німецькі стежі, які панічно розбіглися. Поставлено забезпечення з лівого та з правого боків і курінь спокійно переправився через шлях. Коли перехід шляху закінчився і бічні охоронні відділи збиралися до маршу, над'їхало цивільне особове авто, на яке ніхто не звертав уваги. У тім авті їхав німецький генерал. Він їхав сміливо, бо бачив військо в німецьких одностроях. Проте побачивши, що колона, яка маршувала, в перехресній дорозі несла французькі й українські прапори, шофер авта дав газу на цілу пару. Вояки запізно завважили авто і генералові вдалося втекти. Курінь маршував безпечним маршем без жадних пригод. Коло години десятої ми перейшли село Ля Невель-ля-Се і недалеко від того села розташували табір у лісі Боа де ля Режіе. Зливний дощ примусив чимскорше розтягнути шатра. Скоро все упорядковано і розставлено охоронні застави та вислано розвідувальні стежі.

Проте, не зважаючи на всі перешкоди і труднощі, нашому відділові вдалося докладно розвідати, де міститься німецька станиця з радарами. На радарній базі німці побудували бункери та були знаменито озброєні важкою зброєю. Наш відділ підсунувся дуже близько півколом і перехресним вогнем важкої зброї знищив устаткування радарової бази, вбивши притомо 14 німців з їхньої залози. Всі інші німецькі вояки були поранені. Другого дня німці забрали побитих та поранених і залишили розбитий бункер. Радарова станиця перестала існувати. Українці повернулися до табору з двома вжитими і чотирма пораненими. Чергової ночі відділ ім. Морозенка отримує наказ знищити валку німецького транспорту зі зброєю, яка посувалася шляхом Везуль — Париж. Відділ вирушив і замаскувався при самому шляху в молодому лісі па просторі приблизно півтора кілометра. В бойовому поготівлі наші вояки перележали цілу піч, але жадні транспорти не переїздили. Коли зробився день, якась таємнича дівчина над'їхала ровером та а усмішкою дивилася в бік лісу, а при тому стиха підсвистувала. Вояки здогадувалися, що ця дівчина щось хоче сказати. Однак, про не ніхто не був попереджений і тому ні один з вояків не підвівся з укриття. Дівчина повернула ровер і від'їхала в протилежний бік. За кілька хвилин здалека було чути гуркіт моторів, а пізніше появилися чотири великі вантажні авта, на яких їхало біля 40 німців. До кожного грузовика був прикріплений причеп, навантажений протилетунськими кулеметами. На грузовиках спереду в кабіні були вмонтовані кулемети грубого калібру, при яких була обслуга, кожної миті готова до пострілу. Грузовики їхали обережно, а коли порівнялися з лісом, то цівки їхніх кулеметів спрямувалися в бік лісу. Умовленим знаком, коли треба відкривати вогонь, мала бути червона ракета. Коли вся колона опинилася на відтинку засідки, в повітрі шугнула червона ракета і

рівночасно загримів гураганний вогонь, який бив по вантажних автах транспорту. Опісля, на команду, хлопці зірвалися з укриття, вискочили зі засідки і обкидали німецьку колону Гранатами. Усі вантажні авта стали, мов укопані, бо їхні мотори були знищені пострілами і гранатами наших вояків. Українці зліквідували всю залогу грузовиків. У той час спереду появилось німецьке панцерне авто. Залог цього авта не зорієнтувалася, в чому справа, бо українці були у синіх мундирах, а тому почали стріляти на віз. Та у цій же хвилині з нашої важкої зброї посипалася сальва до панцерного авта. Воно завернулося і з усією швидкісно погнало в протилежний бік. Вантажні авта загорілися. Наші вояки з поспіхом забирали те, що можна забрати. Вони здобули: 100 рушниць; 10 тяжких кулеметів; 5 машинових пістолів; 200 ручних гранат; 20 револьверів; 3 далековиди; дві ракетниці і безліч різного ґатунку побоїв. Решту зброї й амуніції знищив вогонь.

Проте, цей короткий бій не був легким. Німці боролися до останнього Один німецький кулеметник, хоч важко поранений, стріляв з кулемета до останньої хвилини. Втрати українців були: 7 легко поранених і 4 важко поранених. Забравши здобич і поранених, наш відділ швидким маршем повертався до свого табору. Табір був досить далеко і треба було переїздити крізь села та головний шлях число 19. Найбільше турбот завдавало питання, як відставити поранених до французького польового шпиталю, а важко це було зробити тому, що був ясний день, а шляхами пересувалося багато німецького війська. Тоді українські старшини пішли до селян, а ті поховали по хатах наших поранених вояків. Щойно пізніше їх підставлено до польового табору. Це був день 31 серпня.

Па другий день до українського куреня зголосилися французькі зв'язкові й повідомили, що в селі Уане, віддаленому на 3 кілометри від нашого табору, квартирує московська частина СС-ів, яка мала б знати, що український батальйон перейшов на бік французьких повстанців. Казали, що хочуть перейти також в ліс, з'єднатися разом з українцями і просять, щоб українці написали до них листа по-українськи, а не по-німецьки. Хотіли теж, щоб в листі запевнити їх, що їм не загрожує ніяка небезпека, коли вони до нас прийдуть. Проте, ні курінний Глоба, ні ніхто зі старшин не хотів у те вірити, бо це був очевидний підступ. Для нас було ясно, що коли б москалі справді хотіли перейти на французький бік, то були б пов'язалися з французами, а не з українцями. Ми не мали ніякого сумніву, що москалі хочуть нас обдурити. Курінний переконував французів, що не треба до москалів нічого писати, бо мається до діла з московським хитрунством. Але наївних французів ніяк не можна було перекопати, вони написали листа до москалів і дали їм на письмі всі ґарантії стосовно їхньої безпеки, коли ті опиняться в лісі. Лист передано французьким зв'язковим, які мали передати його москалям. Але що сталося? Французів, які листа передавали, москалі арештували і передали їх німцям. Німці в дикий спосіб тортували в'язнених, бажаючи дістати від них вістки про те, як розташований курінь, яку має зброю і тому подібне. Опісля тих нещасних французів німці повбивали. Вони наклали головами тому, що їхні: провідники не хотіли повірити в правду, яку їм про москалів говорили українці.

На наслідки тих тортур не треба було довго ждати. З днем 3 версесня французи перестали присилати для нашого куреня харчі, що їх вони досі дуже точно нам доставляли. Стежі нас повідомили, що в усіх селах і довкола лісу, в якому ми отаборилися, є повно німецького війська, що готується до наступу. Всі дороги і найменші переходи, які вели в ліс, німці обставили. Наш

курінь був повністю оточений. Запас наших харчів вичерпалося і всі полки були голодні. Наші стежі постійно слідкували за порогом і повідомляли з усіх сторін про рух німецьких військ, які, дбайливо приготували на нас атаку. Але німці тож рахувалися з нашої силою і сподівалися дуже сильної контратаки з нашої боку. Вони копали оборонні окопи, сильний перстень довкола нас зміцнювався. Наше становище ставало грізне. До села Ми зайняли бойову позицію у вигідному для оборони терені та почали обстрілювати сильним артилерійським вогнем наші становища. Наші сотні були озброєні лише легкою зброєю. Нагла артилерія і важкі міномети були розставлені коло табору.

Перед німецькою позицією був відкритий терен. Щоб піти в атаку че рез відкритий терен — це коштувало б нас великі втрати в людях. На дальшу мету бій не міг тривати, бо німцям була б прийшла підмога.

Щоб не втрачати даремно людей, команди сотень вирішили відступити. Здобуто один важкий кулемет, але з нашої боку було троє вояків поранених.

Ми відійшли в ліс. Німці залишили свої позиції та з поспіхом утекли.

Цього самого вечора до куреня передано вістку, що завтра ранком, 9 вересня, коло години десятої, шляхом ч. 19 буде переїжджати німецький транспорт, складений з шістьох грузовиків, навантажених зброєю і харчами. До шляху було досить далеко. Курінний визначає одну сотню з легкою зброєю. Наступного дня о шостій годині ранку сотня мала добитися до шляху і забрати німецький вантаж.

Ранком дев'ятого вересня сотня пройшла до згаданого шляху і під прикриттям лісу розташувалася напроти шляху, очікуючи на німецький транспорт. О десятій годині ранку, замість грузовиків, з вантажем над'їхав цілий німецький полк у повному бойовому виряді. Команда сотні побачила, що тут мається до діла з провокацією. Бо одна сотня вояків не могла протиставитися полкові.

Сотня зібралася і вирушила в поворотну дорогу до табору й доповіла про те, що сталося.

Опісля виявилось, що ті фальшиві відомості приносив французький поручник Макс, який працював в Гестапо і який зумів пролізти до французьких повстанців. Його завдання було пхати українців у бої з переважаючими німецькими частинами, щоб морально зламати та послабити наш курінь.

Поручник Макс, який мав довір'я у французьких повстанців, грав подвійну ролю між Гестапом і повстанцями та працював на користь Гестапо. Він наробив багато шкоди французьким повстанцям. Його провокації відкрили аж тоді, коли прийшли альянські війська ...

Після повороту сотні команда дає наказ звинути шатра і приготувати до вимаршу весь вантаж куреня. Опісля в бойовому виряді курінь переїхав до сусіднього лісу — Буа де Конфракур, де ми могли зустрітися з американськими парашутистами.

На новому місці розтягнуто шатра, у відповідних місцях викопано оборонні окопи, розставлено стійки та вислано розвідчі стежі. Табір французьких повстанців був розташований тент у тому лісі, на віддалі коло двох кілометрів.

До куреня прибув зв'язковий від французьких повстанців і повідомив, що минулої ночі приземлилися на парашутах зв'язкові старшини від американських та англійських збройних сил і хочуть познайомитися з українцями. Курінний Глоба зразу сідає на авто і їде до французького табору. Коли курінний прибув туди, на нього вже чекав комендант французького табору. Він припровадив курінного до парашутистів і відрекомендував його, сказавши при тому, що це є майор, провідник українського батальйону. Опісля француз пояснив парашутистам історію переходу українського батальйону на бік французьких повстанців, та сказав, що українські вояки відважно та хоробро воюють проти німців.

Парашутистів було три: англійський полковник, американський полковник і лейтенант. Американський полковник заявив, що він хоче бачити українських вояків. Курінний Глоба заявив, що він поїде до табору й приготує збірку батальйону і за п'ятнадцять хвилин він побачить усіх українських вояків.

Курінний повертається до табору. Дає наказ: на великій лісовій площі вишикуватися всім зі зброєю. За десять хвилин увесь курінь у вирівняних колонах зі зброєю стояв на лісовій площі.

Здалека поміж деревами було видно, що до куреня прямує делегація. Курінний подає команду: «Струнко!» Запакувала мертва тиша. Вояки стояли нерухомо, немов би вилиті постаті, дальша команда: «Натягни кріс!» Один звук хвату рук по зброї легким відгоном відбився з лісі. Коли вже делегація була поблизу, розлягається команда: «Направо глянь!» Всі голови, немов потягнені шнурком, звернулись в бік делегації. Курінний Глоба звітує американському полковникові, що курінь готовий до перегляду.

Делегація переглядає стрункі лави вояків нашого куреня. Американський полковник був зворушений. Він побачив, що то не є бідолашні партизани, але що це здисциплінована і добре озброєна військова частина. Він виліз на великий пень і зачав говорити промову, яка починалась такими словами: «Товариші по зброї! Я висланий від командування американської армії, щоб вас привітати. Про ваші героїчні бої з ворогом ми довідалися від товаришів французів. Вашим чином ви засвідчили, що ви є добрі патріоти своєї нації, добрі борці за свободу, яка належить кожному народові... »

У своїй промові американець теж відмітив, що українці в Америці та в Канаді плече об плече борються разом проти сильного ворога. Після промови американського полковника почалися дружні розмови між делегатами альянтів і командою куреня. Американського полковника цікавило, з якою мстою наш курінь перейшов боротися по боці альянтів? Курінний Глоба заявив, що мета нашої боротьби — щоб Україна була вільною та ні від кого незалежною державою, так само, як і Сполучені Штати Америки.

Далі американський полковник запитав, що буде робити наш курінь, коли придуть альянтські війська? Курінний відповів, що ми будемо воювати разом з альянтськими військами до повного розгрому нацизму. Американський полковник запитав далі: «А коли буде розгромлений нацизм, чи ви думаєте повертатися до Советського Союзу?»

На це курінний Глоба відповів, що для нас Москва такий самий ворог, яким є нацизм. Нашим бажанням є повернутися тільки у вільну Україну.

Опісля американський полковник висловив побажання успіху в боротьбі нашого куреня та досягнення нашої мети. Потім він заявив, що для зв'язку нашого куреня з альянтськими збройними силами, він залишає при штабі нашого куреня лейтенанта Кузьмука, з радіонадавчою станцією, який знає російську та польську мови.

Потім делегація альянтів попрощалася та відїхала, а розмови ми почали з лейтенантом Кузьмуком.

При розмові з лейтенантом Кузьмуком виявилось, що він говорить по-українськи, а російської мови не знає. Він запитався, чи в курені варять український борщ? Курінний запитав його, звідки він знає український борщ та де він навчився української мови. Лейтенант рішуче відповів, що він українець. Сам народився в Америці, але батьки українці, які приїхали до Америки з України з Волині. Як він заявив далі, в його родині в Америці говорять українською мовою і його батьки зберігають всі українські звичаї й традиції. Потім він розповів, як це сталося, що його якраз скинули парашутом до українців: «В американській армії, — і говорив він, — було оголошення, що на бік альянтів перейшов російський батальйон, який бореться в рядах французьких повстанців проти німців. Для зв'язку з тим батальйоном потрібно добровільця, який знав би російську й польську мови. І я добровільно зголосився, хоч не знаю ні російської, ні польської мови. Я думав, що напевно між москалями я зустріню своїх земляків українців і тому я задля того тільки зголосився». Він був дуже задоволений, що саме наш курінь складається з самих українців. Ми до нього зразу припровадили двох наших вояків, які походили з того самого села з Волині, з якого походили батьки лейтенанта. Йому це зробило велику приємність і він зразу написав до батьків, що зустрівся зі своїми земляками.

Вальтер Кузьмук, який походив з Бостону із Сполучених Штатів Америки, був серцем і душею, щирим українцем в американській уніформі. В курені з великим ентузіазмом привітало лейтенанта Вальтера Кузьмука все вояцтво. Його названо «Володькою» і таким він залишився до кінця свого перебування в курені.

Це була людина інтелігентна та товариська, з українською вдачею, а теж добрий військовик. Вояки вели з ним дружні розмови, його цікавила Україна, а головне Волинь та Кремянеччина, звідки походили його батьки. Вояки запитували його про життя та звичаї в Америці, а він радо про все розказував. Від часу його прибуття до куреня через його радіонадавчу станцію, яку він постійно обслуговував, наш курінь був "сполучений з головною командою альянтських військ, що тоді висадилися в Нормандії. Коли в Нормандії, після висадки альянтських військ, зачала виходити французька вільна преса, вона зразу на перших сторінках подала відомість, що по другому боці фронту до французьких повстанців перейшов український батальйон, який надзвичайними

успішними боями розбиває німецькі транспорті!. Преса писала про цілий перебіг боїв нашого куреня з німцями. Ці відомості французька преса одержувала від головної команди альянтських військ, що їх через надавчу станцію передавав їм наш Володька.

З парашутистами альянти скинули також для нашого куреня протитанкову зброю англійського виробу, яка мала розбивати найновіші німецькі панцери, включно з «ТИГРАМИ». Зброя була практична тому, що з неї можна було стріляти горизонтально до танків чи до бункерів, і вертикально, немов із міномета, розбиваючи забудовання. Цю зброю можна було легко переносити і ми її використовували, як міномети, бо з танками ми зустрічі по мали. Це була найновіша англійська протитанкова зброя в другій світовій війні.

Того дня, коли прибув до куреня Володька, підвечір наспіла вістка, що німці оточують ліс великими силами, щоб знищити наш курінь. Далі в повідомленні було сказано, що ліс треба втримати за псяку ціну тому, що цієї ночі мають приземлитися парашутисти з важливим дорученням.

Зразу на всі боки лісу вислано сильні стежі з легким озброєнням. Опісля стежі донесли, що близько лісу попи мали зустрічі з німецькими відділами й перестрілювались з ними. Найбільші сили німців перебували в селі Конфракур, у числі трьох батальйонів, па віддалі півтора кілометра на захід від лісу.

Американські парашутисти мали приземлитися на відкритому горбі між містечком Конфракур і лісом.

За півгодини часу па тій самій дорозі задержано німецьке авто, в якому їхали чотири німецькі старшини і дві французькі дівчини. Німців роззброєно і відставлено до французького табору. Було сміху з дівчат; вони, нещасні, плакали, бо їм французькі повстанці обстригли волосся за те, що приятелювали з німцями.

Опісля прийшло повідомлення, що німецькі відділи в Конфракурі плянують сьогодні заатакувати ліс. Команда куреня зразу проголосила боєву тривогу. За десять хвилин курінь стояв у бойовому поготівлі. Швидко почалася сильна стрілянина на північно-західньому відтинку лісу, де стояла одна чота в заставі на дорозі з Конфракур до села Ля Левель-ле-Се. Курінний Глоба дає наказ відділові ім. Морщенка під командою сотника Зінчука вирушити па північно-західний відтинок лісу, на допомогу хоті, яка вже була в бою з німцями, і там зайняти оборонну лінію.

Відділ ім. Морозенка складений з двох сотень, з поспіхом вирушив у визначенім напрямі. Чота в той час провадила запеклий бій з німецьким відділом в силі одної сотні, завданням якої було прорвати пашу оборону, щоб мати переїзд дорогою до Ля Леї-ель-ле-Се. Скорим темпом відділ ім. Морозенка прибув на zagrożений відтинок лісу, і розташувався в оборонну лінію довжиною коло півтора кілометра. Почався гураганний та концентрований вогонь тяжкої зброї по німецькій позиції. Німці безладно відступали, залишаючи на полі бою 60 вбитих. З нашого боку було двох ранених, яких зараз відставлено до табору.

Але на тому не кінець. Наші спостережники через далековиди завважили, що до села Конфракур німці перевозять свіжі відділи та поза селом розставляють артилерійські батареї. Це все означало, що німці готуються до наступу на ліс з великими силами. Команда куреня плянує рішучу оборону. Курінний Глоба передає наказ до відділу ім. Морозенка вкопатися на зайнятих позиціях та відповідно приготувитися до оборони. Сотник Джус дістає наказ зайняти середній відтинок з одною сотнею і також обкопатися до оборони. Так, що цілий західній відтинок лісу півколом довжиною коло п'ять кілометрів був зайнятий оборонною лінією куреня. Наш Володька подав звіт про радіо про бій, котрий відбувся зранку, та про те, що німці знов пригтовляються до наступу на курінь. За кільканадцять хвилин прилетіли американські літаки і зачали обстрілювати німецькі транспорти, які підвозили до села Конфракур свіжі відділи для зміцнення залоги. Після десятої години літаки відлетіли і настав спокій.

В той час на північно-західньому відтинку лісу, на якому зранку відбувався бій, на дорозі, яка вела з села Конфракур, спостережники через далековиди завважили, що дорогою помалу посувається авто, а по одному і по другому боці дороги посувається стрілецький ланцюг довжиною коло пів кілометра. Автом їхав німецький майор, комендант залоги з Конфракур. Він провадив до наступу дві добре озброєні сотні, мабуть, щоб відплатитися за програний ранковий бій. По нашій оборонній лінії штафетою пішов наказ, щоб уся зброя була готова до вистрілу, бо наближається німецька лінія до наступу на наш відтинок. Наші вояки, причаєні в окопах, чекали на ворога. Німці посувалися помалу, використовуючи теренові заслони. Коли німецьке авто наблизилося на якихось сто п'ятдесят метрів, по авті посипався кулеметний вогонь. Ранений майор вискочив з авта і сховався за близьким кущем. У той час з усієї зброї розпочався сильний вогонь, вив'язався запеклий бій; німецька артилерія почала обстрілювати ліс.

Наша важка зброя гураганним вогнем обстрілювала наступаючу німецьку лінію. Але все ж таки німці підповзли ближче до лісу. Вони кілька разів зривалися до атаки, але після одногодинного бою змушені були відступати, залишаючи на полі бою багато убитих. ; З нашого боку один був убитий і двоє ранених.

Німецька лінія повернула назад до села, але їхня артилерія сильним вогнем продовжувала обстріл лісу. Кільканадцять наших відважних вояків вискочили з лісу, щоб забралі зброю від побитих німців. Вони принесли 50 крісів, 4 кулемети та кілька автоматів. Не зважаючи на те, що німці сильним вогнем обстрілювали ліс. один наш вояк постановив забрати авто німецького майора, що його він залишив близько ста п'ятидесяти метрів від лісу. Він проник до авта, пустив мотор і приїхав у ліс. В авті знайдено шоколяду, консерви та цигарки. Опісля авто залишилося до диспозиції куреня. Наші спостережники через далековиди пильно стежили, як німці пересувають відділи у другий кінець села, а рівнож по другому боці від села німці почали викопувати та заспокоювати гармати. Наша артилерія та важкі міномети почали обстрілювати німецькі гарматні гнізда на нових місцях. Одну гармату вдалося знищити.

Після обідової пори всі мешканці села зібралися на площі біля церкви. Посадник і учителі місцевої школи прийшли з шкільною дітворою, яка була одягнена у французькі національні строї. Французькі повстанці, які були присутні на площі, повідомили, щоб команда куреня прибула на

площу біля церкви, де зібрані громадяни села хочуть подякувати українцям за визволення села та оборону перед німцями.

Українські старшини на чолі з курінням Глобою зразу пішли на згадану зустріч з мешканцями села. Зібрані люди привітали наших гучними оплесками та окликами. Курінному Глобі та старшинам вручено квіти. Опісля посажник виступив з промовою, в якій подякував українцям за допомогу у визволенні. Він згадував українських борців за свободу, які впали на полі слави на французькій землі, в обороні Франції. Їх пам'ять вшановано п'ятихвилинною мовчанкою. Опісля шкільні діти деклямували вірші та співали бадьорі пісні. День був погідний і церомонія на площі продовжувалася до вечора. На закінчення зібрані відспівали Марсельєзу. Хоч ще не було альянтських військ і фронт ще був далеко, проте мешканці села під охороною українських вояків почувалися безпечно. Чекаючи приходу альянтських військ три дні ми гостювали в селі Йонесбракур. Одна сотня на зміну завжди була у бойовому поготівлі. бо відступаючі німці безладно тинялися по околиці й їх роззброювали наші стежі, та час від часу припроваджували малими групами до команди куреня. Наш табір стояв у лісі під охороною тільки кухня переїхала в село. Цілих три дні наші вояки співали бадьорі військові пісні, що ними захоплювали мешканців села. Вони хоч і не розуміли слів, але дуже їм подобалися українські мелодії. Після безнастанних лісових мандрівок наші вояки почувалися тепер людьми Французи приймали та вгощали всім, хто що мав.

14 вересня після обідової пори де села приїхали три американські джипи з французьким старшиною з регулярної фронтової армії. То були перші стежі армії генерала Делятр-де-Тасіні. За посередництвом капітана Сімона вони відразу сконтактувалися з командою куреня. Після привітання та дружньої розмови французькі старшини запропонували команді куреня зайняти місто Комбонфонтен, яке ще було в руках німців. Місто Комбофонтен було віддалене на 6 кілометрів від села Конфракур. Був це дуже важливий стратегічний пункт, в якому перехрещувалися кілька головних шляхів. Курінний Глоба дав наказ трьом сотням вирушити та зайняти місто Комбофонтен, що містилося на північний схід від села Конфракур. Спершу вислано розвідчі стежі, а потім три сотні вирушили в напрямі міста. Наші стежі швидким маршем проникли до міста із двох протилежних боків і кулеметним вогнем обстріляли в місті німецьку залого. Німці панічно і безладно почали втікати з міста. До команди нашої маршової колони прибули зв'язкові, яких вислали наші розвідчі стежі, і повідомили, що німецька залога з поспіхом вибирається з міста. Наша колона була вже недалеко міста і прискішила марш та швидко прибула на передмістя Комбофонтен, Цивільне французьке населення почало масово вибігати на шлях з французькими національними прапорами та з квітами вітало наших вояків як визволителів. Рівнож населення повідомило, що німецька залога та адміністрація ще не встигли вибратися з міста. Команда куреня дає наказ двом сотням — одній з північного боку, а другій з південного боку міста — чим-скоріш проникнути з протилежний бік і заставити всі дороги. Визначені сотні вирушили вперед бічними вулицями і блискавичним темпом проникли на східній бік міста, роззброїли сотню Вермахту, яка відступала з міста. Німці без жодного спротиву віддали зброю. Опісля розміщено застави, які замкнули всі виходи з міста зі східнього боку, куди відступала німецька залога, а решту вояцтва поділено на груші, які вирушили на перевірку міста. Сотня, яка залишилася по західньому боці

міста, також вирушила на перевірку міста. Обшук міста відбувався дуже швидко, з допомогою цивільного населення, яке вказувало важливі переходи. Німецькі залишки, які не встигли вибратися, здавалися без жадного спротиву. О годині десятой вечора місто було вже перешукане і під контролею українців.

На другий день ранком ціле місто майоріло під французькими національними прапорами. Так само і тут населення міста обкидало квітами наших вояків, вгощаючи вином, овочами та всім, що мали. Біля години десятої ранку до міста прибули перші американські відділи. Після обідньої пори на наказ команди куреня прибули до Комбофонтену з Конфракуру решта куреня разом із табором та й штабом. Французьке військове командування звернулося до курінного Глоби із запитом про дальші бажання куреня. Курінний Глоба відповів, що після лісової мандрівки ми хочемо відпочити. Французи признали повну рацію і приобіцяли, що на відпочинок для куреня приділять відповідне місце. Дня 17. вересня прийшов від французького командування до куреня наказ, що курінь отримує одномісячний відпочинок як нагороду за лісові мандрівки і за успішно проведені бої. Цю вістку з радісним захопленням прийняло все вояцтво куреня. На другий день всіх ранених у кількості двадцяти сім чоловік передано французам і їх переведено до військового шпиталю у Везулі. Курінь зібрав усе своє майно і вирушив у дорогу в напрямі до Невель-ле-ля-Шлілте, де було призначено місце на наш відпочинок. Тому, що місце на відпочинок куреня не було ще як слід приготоване, курінь приміщено тимчасово у місті Граї у великому готелі, де він перебув кілька днів, а опісля вирушив до Не-веле-ле-ля Шаріте. Це була дійсно гарна місцевість: великий парк, з якому стояв великий замок з різними прибудівками. Посередині парку було велике озеро. Це все під назвою «Шато Лябає» віддано французькою військовою владою для розпорядження куреня на час відпочинку. Приміщення було до статне і цілий курінь розташувався на справжній відпочинок. Наш Володька отримав одномісячний відпочинок і мав від'їхати до Америки. Але він так зжився зі своїми земляками, що йому жалко було розлучитися. Він завжди висловлювався: «Нема таких гарних і відважних хлопців, як українські». На час своєї відпустки він залишився при курені. Українські вояки почувалися мов у себе вдома. На брамі до парку вивішено український прапор.